

Wiesław Jędrzychowski **(15 I 1932–19 V 2015)**

Prof. Wiesław Jędrzychowski urodził się 15 stycznia 1932 w Sosnowcu w rodzinie inteligentnej. Wykształcenie podstawowe uzyskał w Krakowie, tutaj też ukończył Gimnazjum im. H. Sienkiewicza. Dyplom lekarza medycyny uzyskał w 1955 r., po odbyciu studiów na Wydziale Lekarskim ówczesnej Akademii Medycznej. W latach 1953–1956 był zatrudniony na stanowisku zastępcy asystenta, a następnie asystenta w Zakładzie Anatomii Opisowej i Topograficznej Wydziału Lekarskiego AM w Krakowie. Specjalizację I stopnia w zakresie chorób wewnętrznych uzyskał w 1957 r. W tym też roku został powołany do odbycia dwuletniej służby wojskowej. W latach 1959–1962 pracował na stanowisku asystenta w Miejskim Szpitalu im. G. Narutowicza w Krakowie w laboratorium analitycznym i na oddziale chorób wewnętrznych, uzyskując w tym czasie specjalizację I stopnia z analityki medycznej. Ostateczne tematyczne ukierunkowanie przyszłej kariery naukowej prof. Jędrzychowskiego nastąpiło w latach 1962–1970, kiedy to był asystentem, a następnie adiunktem w Katedrze Medycyny Pracy i Chorób Zawodowych Wydziału Lekarskiego AM. Stopień doktora nauk medycznych uzyskał w 1963 r., habilitował się w 1972. Profesorem nadzwyczajnym został w 1980 r., a profesorem zwyczajnym w 1989. W 1970 r. prof. Jędrzychowski został powołany na kierownika utworzonego przez siebie Zakładu Epidemiologii ówczesnego Instytutu Medycyny Społecznej AM w Krakowie, był też wicedyrektorem tegoż Instytutu w latach 1970–1992. Od 1993 do 2003 r. był kierownikiem Katedry Epidemiologii i Medycyny Zapobiegawczej Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz kierownikiem Zakładu Epidemiologii tej Katedry. Od początku aktywności naukowej prof. Jędrzychowskiego obiektem jego zainteresowania były zmiany stałości środowiska wewnętrznego organizmu człowieka indukowane zmianami środowiska zewnętrznego. W latach 1960–1965 pojawiły się pierwsze naukowe publikacje, w których już wówczas wiodącym autorem był prof. Jędrzychowski. Tematyka tych prac była zogniskowana na zaburzeniach metabolicz-

nych, występujących w ustroju człowieka w następstwie zatrucia tlenkiem węgla. Ponadto, badania z tego zakresu o istotnym praktycznym znaczeniu obejmowały również metaboliczne zaburzenia ogólnoustrojowe oraz przewlekłe schorzenia układu oddechowego, w tym pylicę płuc, u pracowników zakładów przemysłowych z wysoce skażonym stanowiskiem pracy oraz wysoką temperaturą otoczenia w środowisku pracy. Badania te były prowadzone głównie na terenie Krakowa i województwa krakowskiego. Część tych badań była już wówczas prowadzona we współpracy z włoskimi specjalistami z zakresu chorób zawodowych, a ich wyniki zostały opublikowane we włoskich periodykach naukowych. W tym też okresie ukazało się pionierskie monograficzne opracowanie epidemiologii chorób zawodowych układu oddechowego w województwie krakowskim, którego autorem był prof. Jędrzychowski. Wyróżniająca naukowa aktywność prof. Jędrzychowskiego i wysoka ocena wyników jego pracy naukowej, w tym również przez naukę światową, sprawiła, iż w 1965 r. uzyskał zagraniczne stypendium w zakresie badań patologii chorób zawodowych. Miejscem tego zagranicznego pobytu był Instytut Medycyny Pracy w Pawii i Klinika Chorób zawodowych Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Mediolanie. Po powrocie do kraju prof. Jędrzychowski postanawia kontynuować swoje epidemiologiczne badania, doskonaląc metody badawcze i uzyskując coraz więcej ważnych dla medycyny klinicznej wyników. W 1971 r. spędził ponownie kilka miesięcy za granicą – w Londynie w School of Hygiene and Tropical Medicine.

Do szczególnie ważnych osiągnięć prof. Wiesława Jędrzychowskiego w zakresie epidemiologii środowiskowej należy wyjaśnienie zależności pomiędzy zanieczyszczeniem powietrza atmosferycznego w miejscu zamieszkania, z uwzględnieniem rodzaju zanieczyszczenia, oraz wpływem zanieczyszczeń tego powietrza na zdrowie dzieci, dorosłych i osób starszych. Wyniki badań prowadzonych w latach 1965–1980 na wybranej grupie dorosłych mieszkańców Krakowa dowiodły, iż skażenie powietrza w Krakowie jest przyczyną zwiększonego ryzyka występowania przewlekłego zapalenia oskrzeli i przewlekłej zaporowej choroby płuc. Podobnie wykazał prof. Jędrzychowski, że zwiększone ryzyko występowania astmy i chorób układu oddechowego u dzieci szkolnych w Krakowie jest następstwem wysokiego stopnia zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego, które pochodziło z niskiej emisji przemysłowej i było też związane z natężonym ruchem komunikacyjnym. Badania dotyczące epidemiologii przewlekłych chorób układu oddechowego prowadził również we współpracy z ośrodkami badawczymi we Włoszech, Niemczech i z Uniwersytetem w Berkeley w USA.

W 1988 r. prof. Jędrzychowski objął na dwa lata stanowisko profesora epidemiologii chorób przewlekłych w Katedrze Medycyny Zapobiegawczej Uniwersytetu w Kuwejcie, po uprzednim wygranu międzynarodowego

konkursu na to stanowisko. Uzyskanie tego stanowiska było również dowodem uznania dla wybitnych osiągnięć badawczych oraz wartości programów dydaktycznych z zakresu nauczania epidemiologii, opracowanych przez prof. Jędrychowskiego. Wyjazd do Kuwejtu umożliwił mu ponadto realizację międzynarodowych programów badawczych w dziedzinie chorób płuc i raka żołądka.

Tematem badań prof. Jędrychowskiego była również epidemiologia środowiskowa nowotworów przewodu pokarmowego. Badania z tego zakresu zostały zainicjowane w Krakowie we współpracy z prof. Tadeuszem Popiełą, ale były one również kontynuowane w ośrodkach zagranicznych: w Pavia University i w German Cancer Research Center na Uniwersytecie w Heidelbergu w 2005 r. Projekt badawczy z tego zakresu, realizowany w Krakowie, dotyczył znaczenia czynników żywieniowych w zapadalności na raka jelita grubego u osób obciążonych genetycznie tym nowotworem. Wyniki badań wykazały, iż częstość występowania raka jelita grubego ma związek z przyzwyczajeniami żywieniowymi. Badania te należały do największych w Europie Wschodniej analiz epidemiologicznych, które dowiodły, że dieta bogata w owoce i jarzyny znamienne zmniejsza ryzyko występowania tego nowotworu w tej grupie badanych. Powyższe badania przyczyniły się również do postępu w rozwoju molekularnej epidemiologii i tym samym zwiększenia jej roli w prewencyjnej medycynie. Prof. Jędrychowski przeprowadził również badania dotyczące częstości występowania zakażeń *Helicobacter pylori* u dorosłych i dzieci w Polsce, z uwzględnieniem środowiskowej determinacji tego zakażenia. W Krakowie i okolicach badania te były prowadzone wspólnie z prof. Stanisławem Konturkiem i dowiodły one, iż wrzód żołądka u 20% populacji nie ma związku z infekcją *Helicobacter pylori*.

Naukowe osiągnięcia prof. Jędrychowskiego w obszarze epidemiologii obejmują również odkrycia związane z opracowaniem i wprowadzeniem pionierskich metod analizy statystycznej wyników badań laboratoryjnych i klinicznych, w celu ich wykorzystania w badaniach epidemiologicznych. Ponadto, wspólnie z prof. Janem Kostrzewskim, opracował nowoczesny program nauczania epidemiologii studentów medycyny i lekarzy.

Do wybitnych osiągnięć w zakresie epidemiologii środowiskowej prof. Jędrychowskiego należy zaliczyć rezultaty badań nad wpływem zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego na zdrowie i rozwój noworodków i dzieci. Badania te zostały zapoczątkowane w r. 1992 w ramach współpracy z prof. Fredericą Pererą z Columbia Center for Children's Environmental Health, Columbia University w Nowym Jorku. Badania te były prowadzone jednocześnie w USA (Nowy Jork) i w Polsce (Kraków). Prof. Jędrychowski prowadził badania nad zależnością między stopniem skażenia po-

wietrza atmosferycznego w Krakowie przez wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne a rozwojem płodu oraz stanem zdrowia noworodków i dzieci. Badania te dowiodły ścisłej korelacji zwiększonej częstości występowania licznych zaburzeń w rozwoju noworodków i przewlekłych schorzeń układu oddechowego u dzieci oraz upośledzenia rozwoju kognitywnego i psychomotorycznego u dzieci, w zależności od ekspozycji na zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego wspomnianymi substancjami chemicznymi. Prof. Jędrzychowski był czynnym kierownikiem tego projektu do r. 2014.

Uznanie, jakim cieszył się prof. Jędrzychowski w światowym środowisku epidemiologów, sprawiło, iż był członkiem prestiżowych międzynarodowych towarzystw naukowych, takich jak: International Society for Epidemiology, International Epidemiological Association, International Society for Environmental Epidemiology. W tym ostatnim stowarzyszeniu przewodniczył sekcji dla Europy Środkowej w latach 1993–1995. Był członkiem Komitetu Ekologii Człowieka PAN i przewodniczącym Komisji Epidemiologicznej tegoż Komitetu. Na członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności został wybrany 20 czerwca 2009. Wysoka ocena naukowych dokonań prof. Jędrzychowskiego sprawiła również, iż był redaktorem dwóch czasopism: „Polish Epidemiologic Review” i biuletynu naukowego „European EPI Marker”, oraz członkiem rady redakcyjnej „International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health”.

Prof. Jędrzychowski był laureatem wielu prestiżowych nagród naukowych, w tym nagrody International Society for Environmental Epidemiology i Nagrody im. Tadeusza Browicza, przyznanej przez PAU; został również odznaczony Medalem im. Jędrzeja Śniadeckiego, przyznany przez PAN. Ponadto wielokrotnie otrzymał nagrody Ministra Zdrowia. Został również laureatem Nagrody Miasta Krakowa. Za zasługi na polu nauki prof. Jędrzychowski był również odznaczony Krzyżami Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1977 i w 1982 r. W 2014 r., w uznaniu wybitnych osiągnięć naukowych, będących wynikiem współpracy prof. Jędrzychowskiego z Columbia University, otrzymał nagrodę „In recognition of outstanding research to protect and promote children’s environmental health” Mailman School of Public Health, Columbia University.

Prof. Jędrzychowski zmarł w Pawii 19 maja 2015; został pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie 2 czerwca 2015, żegnany przez władze UJ, liczne grono współpracowników, przyjaciół i najbliższą rodzinę.

Wiesław W. Pawlik